

zonden
d gij en
ldig ge-
s gewil-
ie Kerk,

harten
er kerk.
reef hij:
re reden
n van 5
izen het
tonderen
had mo-
Christus
nog dan
C. V.

gen, dat
tjide-
arna als
ders wa-
et-dolee-

leid.
ren, dat
aren, en
onvoor-
htte met
ze tóch
hebben
formeer-
ze dilem-
p terug:
it-zwart-

zeer be-
toen: als
Ze deden
zo even-

ndere po-
en be-
ebroken)
eren" of
angedaan
kele zeer
p ALLE
otsdienst

dwongen,
is aan
bekende
oort te

odgewoon

itie bin-

het daar

gestaaf-

gitimi-

ritiek

Schil-

dat de

arsenaal

reforme-

ben daar

it juist

tem

uten geeft

m te con-

et niet één

dat er bij

lerstande-

verstaen

nde, den

neekt.....

dens wer-

I ONWE-

nen „het oude” verband, maar een voortzetten van het oude verband, maar dan nu zonder zijn eigenmachtige schenders en verkrachters.

Het was ook geen „klagen” (doleeren) tegen de overheid, om gebouwen of zoo, want we hielden ons recht doodgewoon vast. En we deden geen moeite om de processen, die in 1886 verloren zijn, nog eens aan de orde te stellen.

Het was ook geen in ons plan t i j d e l i j k e breuk met de heengegane, d.i. van de accoorden zich los makende personen. We stonden precies zoo ervoor als vóór 1944: we hadden den plicht en de roeping tot het zoeken van eenheid met allen die met ons op éénzelfden bodem willen staan.

Dat is ook dadelijk uitgesproken. Er is ook naar gehandeld. We begonnen met de Chr. Gereformeerden. Op hun antwoord wachten thans wij; misschien straks zij dan weer op het onze; in elk geval: we zijn bezig. Anderen hebben eveneens de aandacht.

De synodocraten hebben natuúrlíjk óók de aandacht. Het ongeluk is evenwel, dat zij nog pas bezworen hebben, dat ze met ons niet MOGEN staan op denzelfden grondslag: de onze was ketterisch en revolutionair. We herinnerden ons, dat zij die het zeiden, wel vaker improvisaties hielden, in den vorm van rapporten en zoo, die niet te handhaven waren, maar goed, we moesten toch met de feiten rekenen. Toen ze dus zeiden: eens praten? zeiden we: best. Maar dan even een paar zinnestjes op papier zetten: nog geen half velletje, waaruit blijke, ó f p r a t e n z i n h e e f t, m.a.w. of ge uw kersverse eeden toch niet heelemaal zoo ernstig meent, als we wel moesten denken.

Een ieder weet, dat ze die paar regels schrift niet wilden geven. Wat natuurlijk aan onze bereidheid niets afdoet, zoodra zij weer eens wilden overgaan tot het schrijven van dat halve velletje papier, nog maar van deputaten!

Maar nu moet niemand, die de feiten niet meer ziet, achteraf zeggen: het was maar een tijdelijke breuk. Want dat is nooit gezegd. Hoe lang het duren moet, eer kerkverbandverbrekers en grondslagveranderaars zich veranderen, weten we niet. Soms gebeurt het; meestal gebeurt het nooit.

De vrijmaking was eerst negatief: níét dit, en níét dat besluit aanvaarden.

. Daarna werd ze positief: toen men geen vrijmaking duldde, en geen doleerende kerken, doch die vervloekte en uitloot, toen werd de vrijmaking positief: een blijmoedig, wijl niet eigenwillig, aanvaarden van het erfgoed der voorgaande geslachten. Voorspellers-kunstjes haalden we niet uit: „het is maar tijdelijk”: dat moet de Heere beslissen.

En inplaats van te doleeren met Rachel (die haar tranen almaar blijft vergieten, Gen. 35, Jer. 31, Matth. 2) willen we nu eens met Israël en Sara gaan lachen: noem het kindje niet Ben-Oni, doch Ben-Jamin en Izaák, zoon van den lach. We zijn geen doleerende maar juichende kerken; en wie niet het positieve meer ziet, die moest maar dáárover doleeren. Wij allen moeten doleeren, maar dan over onze zonden. Niet over ons recht en plicht.

K. S.

was, toen hij schreef: „Dat hier geen sprake is van wederstand in het algemeen, maar van voortdurenden en finalen wederstand, hebben de Gereformeerden duidelijk geleerd.

Reeds verdedigde de dordtsche synode, Can. 3, 4, artikel 17 (dit moet een drukfout zijn, in werkelijkheid is het artikel 8) d e r v e r w o r p e n d w a l i n g e n, d e i r r e s i s t i b i l i t e i t d e r g e n a d e t e g e n h e t g e v o e l e n, d a t d e m e n s c h z o u k u n n e n w e e r s t a n d b i e d e n, a a n G o d s g e n a d e i n d i e r v o e g e, u t s u i r e g e n e r a t i o n e m i m p e d i a t”. (dat hij zijn regeneratie zou kunnen verhinderen). Hij haalt dan ook het volgende oordeel van de Zeeuwse afgevaardigden ter Synode aan: Etiam si voluntas Deo operanti resistat, gratia tamen regenerationis hanc resistentiam tandem superat.”¹²⁾

God is niet alleen onoverwinnelijk in het begin van de wedergeboorte, maar ook in het midden en in het einde. Maar juist het woordje tandem (eindelijk) van de Zeeuwen maakt plaats voor de groote gereformeerde waarheid, die zoo kernachtig uitgedrukt wordt door de uitdrukking, dat God ons niet behandelt als stokken en blokken, wat door een terminologie als wederstandelijk-onwederstandelijk gesuggereerd wordt.¹³⁾

¹²⁾ J. H. Scholten, De Leer der Hervormde Kerk, 1870, II, pag. 467, noot 1.

Het oordeel van de Zeeuwen betekent: ook indien de wil den werkenden God wederstaat, toch overwint de regenererende genade eindelijk dezen weerstand.

¹³⁾ Ook de moderne Remonstranten zijn door deze terminologie nog zoo verblind, dat zij niet in staat zijn het fijne puntje in het geding zuiver weer te geven. Zie b.v. A. H. Haentjes, Remonstrantsche en Calvinistische Dogmatiek, Leiden, 1913, pag. 168: „De geheele kwestie van de onwederstandelijkheid der genade is een uitvloeisel van de opvatting der genade als een zinlijke abstractie en hieruit volgt vanzelf, dat de werking der genade niet anders dan een beverktuigde, een mechanische, een werktuiglijke wordt beschouwd”.

Ook G. J. Heering neemt de oud-Remonstrantsche typering van het gereformeerde gevoelen op dit punt nog

•• Terugtocht onder rookgordijn

Onder dit opschrift vertelt dr Ridderbos den afloop van het heél enkele contactje, dat hij en ik samen hadden. Met dien verstande evenwel, dat hij — dit opschrift plaatsende — het niet op zichzelf doch op mij toepasselijk noemt. Om dan vandaar voort te schrijden tot generalliserende begrips(ver)vorming.

We herinneren tegenover deze manier van schrijven alleen maar eraan dat dr H. N. R. nog steeds de kerkeraads-copie, waarop hij het stempel van zijn verontwaardiging zette, kan gedrukt krijgen in ons blad, als hij, zonder af te wachten wat de ander doet, de copie, waar van ik beweer dat ze (en dan tegenover ons, en dus het eerst in tijd, en officieel) precies zoo redeneert als de door hem gewraakte, in zijn blad opneemt.

Maar dr Ridderbos wil dat niet. Hoewel het officieele copie is van zijn eigen kerkgemeenschap, met Gods Naam eronder. Hij loopt voortdurend aan de feiten voorbij, en wordt dan nog boos ook, als een ander weigert te spreken over een gewás, Zoolang dr R. weigert te spreken over het zijne, om dan samen door te stooten tot den wórtel. Ik beweer: dr R. zegt officieel precies hetzelfde als de door hem gecritiseerde kerkeraad; en niet déze moffelt weg, maar dr R.; en niet ik, die aanbied te publiceren wat een instantie van „ons” zegt, als hij tegelijkertijd publiceert wat daarvoor gezegd is en wordt door de instanties van „hen”, doch dr R., die dit aanbod-zonder-koehandel afslaat.

K. S.

•• Kalamazoo—Meppel „Nog eenmaal”

Onder het opschrift „Nog eenmaal”, komt ds Vellenga in zijn blad terug op onze opmerkingen in verband met wat hij, de Amerikaanse synode van Kalamazoo navolgende, beledt: de gunstige, of genadige gezindheid Gods jegens alle menschen. Onze lezers weten: op mijn opmerking, dat God in alle menschen wel het kreaatuurlíjke liefheeft, maar nog niet alle concrete menschen, antwoordde ds Vellenga: dat is een abstractie, en de Schrift kent deze niet. Ik stelde hem toen de vraag: kunt U nog den ouden zegtrant gebruiken: „God heeft den zondaar lief, maar niet zijn zonde?” Het antwoord is ditmaal „ja”. Dan antwoord ik hem: indien U tusschen den zondaar, dien God liefheeft (en dien HIJ DESWEGE begiftigt met geloof enz.) en zijn zonde onderscheidt, wel hemzelf, doch niet dit iets „in hem” object van Gods liefde achtende, is dat dan ook geen abstractie, volgens U?

Op die laatste vraag geeft, als ik het goed begrijp, ds V. nog steeds geen antwoord. Inplaats daarvan stelt hij mij de vraag: „of er, BEHALVE het kreaatuurlíjke in den mensch, iets is, dat van hemzelf is, behalve zijn zonde?”

Ja, daar staan we weer. „Van” hemzelf, dat zal wel moeten beteekenen: van hem zelf afkomstig (er staat immers: behalve zijn zonde). Maar moeten wij nu heusch gelooven, dat ds Vellenga beweren wil, dat „het kreaatuurlíjke in den mensch” van hemzelf afkomstig is? Ik kan dat niet aannemen; het kreaatuurlíjke in den mensch is immers van God. Maar de zonde is niet „van(wege) God”.

En op de volgende vraag: of ik dan in den concreten persoon hetzelfde zie als de zonde in den mensch, antwoord ik hem: hoe komt U aan zulk een onderstelling? Wie de zonde ziet als een bedérf, en als een algeheel gebrek — om maar niet meer aan te halen uit de belijdenis — zal zulke dwaasheid toch niet kunnen leeren, als hier geopperd wordt? Persoon-zijn is geen zonde.

Het is onbegrijpelijk, maar waar, dat nergens blijkt, dat dr Berkouwer dit fijne puntje van het geschil ook maar eenigszins heeft gezien. Anders had hij niet zoo lichtvaardig over dit debat van Schilder kunnen schrijven.¹⁴⁾

over, als hij van Episcopius citeert, dat de gereformeerden de genade zoo mechanisch zien, dat de mensch is als „een houten beeld, dat zich alleen beweegt, als het door vreemde handen bewogen wordt”. G. J. Heering legt allen nadruk op het zelf gelooven en zelf willen van den mensch, die door Gods genade aangeraakt is. Zijn verwijzing in dit verband naar Filip. 2: 12—13 doet sympathiek aan, maar de ware achtergrond van zijn accent op ons zelf willen en gelooven komt aan het licht als hij, echt Remonstrantsch, tenslotte schrijft: „Zou er dan niets in dien geest zijn (nl. van den mensch), dat van nature tendende naar wat de Geest wil en dat inzielt, dat het ware, waarnaar het vergeefs zocht, gevonden is?”

Dr G. J. Heering, Geloof en Openbaring, II, Arnhem, 1937, pag. 262.

¹⁴⁾ [Noot van den redacteur. De redacteur moge in de copie een noot invoegen. Ook hijzelf staat verbaasd over het misverstand dat dr Berkouwer laat spreken. Niet alleen „De Reformatie”-copie, maar ook mijn „Heidelbergsche Catechismus” laat het als misverstand zien. In deel I, sprekende over dr L. v. d. Zanden, volgens wien een „wanbeeld” een „restbeeld” „beheerscht” (van weerstandelijk of onweerstandelijk gesproken!), merk ik op, bl. 289/290: „Maar „wie heeft Gods wil wederstaan”? D.w.z. wie heeft tegen God een tegen-instantie kunnen stellen, waarvoor de Almachtige retireeren moest? Gods genade, zoo zeiden de vaders, is toch altijd insuperabel, d.w.z. onoverwinnelijk? Wij zien geen enkele reden, om op dien regel een uitzondering te maken. In alles is Hij altijd insuperabel. En indien er dus een algemeene genade is, die krachtens Gods ingrijpen met een wil-tot-progressie vruchten afwerpt, en indien die vruchten restbeeld zijn, dan mag men niet meer zeggen, dat het restbeeld wordt overheerscht door het wanbeeld. Dan ware God in wat men „genade” noemt, niet meer insuperabel”.

En op bl. 365: „Nu merkten we reeds op, dat iedere werking, die van God uitgaat, altijd onoverwinnelijk is; dat men Hem nooit kan weerhouden in dien zin, dat Hij verhinderd wordt zóóver met ons mee, of tegen ons in te gaan, en zóóveel in ons te bereiken, als Hij wil. Dit

Ds V. verklaart, dat hij van deze dingen gaat duizelen. Het is dan wel wat laat, want eeuwen geleden schreef Paulus reeds over „ik doe wel de zonde, maar ik doe ze eigenlijk niet”, en dergelijke uitspraken; en is er hevig gediscussieerd over de vraag, wat oude en nieuwe mensch is, en wat inwendige en uitwendige mensch; en tientallen jaren reeds staan met elkaar te disputeeren over de vraag wat persoon is (in onderscheiding van natuur, en ziel en ik) de heeren Hepp, Waterink, Steen, Bavinck (J. H.), Los, Vollenhoven.

Ds V. kan merkwaardige bewijzen daarvan vinden in een rapport, ingediend door prof. Vollenhoven en mij bij de generale synode van Sneek. Maar als hij meent, dat ik abstraheer, als ik „natuur” en „concreten persoon” van elkander scherp onderscheid, dan moet hij aan deze heeren de vraag van abstractie, al of niet, stellen, met telkens varierende uitkomst.

Hij kan binnenkort er meer van lezen in mijn Heideib. Cat. deel III, afl. 1.

Maar waartoe die vliegenvangerij? Als de belijdenis, die ook ds Vellenga bindt, zegt, dat de mensch zijn heele natuur verdorven heeft, daardoor schuldig is des lichaamelijken en geestelijken doods, verloren heeft al zijn uitnemende gaven, en dat al het licht dat in hem is in duisternis veranderd is, dat hij niet dan een slaaf der zonde is, geen ding kan aannemen zoo het hem uit den hemel niet gegeven zij, en dat, tenzij het wonder met hem geschiedt, Gods toorn op hem „blijft”, dan versta ik dit zoo, dat „van nature” de menschen onder Gods toorn liggen. Dat Hij voorts uit een ongehouden liefde, die geen aanknopingspunt in eenig schepsel, en dus óók niet in de bedoelde kreaaturen, heeft, zijn barmhartigheid bewijst door te trekken uit dezen staat degenen die Hij verkoren heeft; en voorts, zichzelf betoonende als rechtvaardig, de anderen laat in hun verderf. En dat dus God den zondaar, dien Hij (alzo) liefheeft, metterdaad en absoluut liefheeft, hoewel Hij diens zónde haát (ik kan dus het oude sinnetje overnemen, als men mij het maar laat zeggen in den ouden kerkstijl, d.w.z. slaande op diegenen die Hij dan ook op deze wijze liefheeft, en gaat rechtvaardigen, en heiligen, omdat Hij hen verkoren heeft), en dat Hij de anderen niet liefheeft. En dat dus de stelling eener genadige gezindheid Gods jegens alle menschen in strijd is met de belijdenis.

En als nu op deze uitspraken der belijdenis vaak gezegd wordt: maar waar blijven we dan met ons pogen om te komen tot een juiste waardeering van het „kreaatuurlíjke-natuurlíjke” leven, en als dan o.a. ik zeg: God heeft de „natuur” in den zin van het kreaatuurlíjke, dat Hij gemaakt en voorzover Hij het gemaakt heeft, niet gehaat, doch houdt zijn eigen werk in stand, dan verbaast het me toch eigenlijk een beetje, dat een kersversch opwerpsel als de fictie van den „royalen God” (dr S. J. Ridderbos) zoo maar ineens een oudgediende als ds Vellenga laat vallen in de armen van Kalamazoo's synode. Ik wou ds Vellenga ervoor helpen bewaren, nog meer domme doemvonnissen voor zijn rekening te nemen dan toch al voor zijn rekening liggen. Ik zou ds Vellenga raden, niet zoo maar ineens een theoloog als Hoeksema afzettenswaard te noemen, omdat hij tot Kalamazoo zelf, wat ook ik er tegen zeg: wat u daar zegt van God, synode, dat is in strijd met Schrift en belijdenis.

En, als ds Vellenga, ook bij nader inzien, het bewust méent, laat hem dan zeggen: dit is een dogma gelijk: God is jegens alle menschen genadig gezind.

Maar eerst, geloof ik, ware het goed, te bedenken, dat de klacht, dat wie in dezen de belijdenis handhaaft, daarmee kersteniaansch, doopersch, of wat dan ook geworden is, weersproken wordt door de these, dat God het kreaatuurlíjke altijd liefheeft.

Maar een „het”, dacht ik, is nog geen „hij”.

Maar hier wreekt zich, dat de controvers met de Remonstranten zoo oppervlakkig beschreven wordt. Wat zijn de bronnen, waaruit de auteur zijn beschrijving van deze controvers opbouwt? Ze zijn gemakkelijk na te gaan en dan is de oogst niet groot. Het zijn de Dordtsche Leerregels zelf, voorts de Remonstrantie van 1610 en de Sententia Remonstrantium ter Dordtsche Synode, zooals die heruitgegeven zijn door Bakhuizen van den Brink. En verder is kennelijk een hoofdbron geweest het groote boek van Scholten over de Leer der Hervormde Kerk. Hoewel het slechts eenmaal genoemd wordt, laat het zich toch herhaaldelijk herkennen. Men vergelijkte bij Scholten de pagina's 466 v.v. en Berkouwer 36 v.v. Maar ik vraag: is dat een serieuze behandeling van dit diep ingrijpende conflict? Moet Scholten onze leidsman zijn bij de beschrijving van de controvers tusschen Gereformeerden en Remonstranten? En waarom laat de auteur de Acta van Dordt zelf geheel ongebruikt?

Inderdaad, dr Berkouwer geeft in deze studiën vooral de nieuwere theologie weer, maar die kan, zonder ingrijpende reductie van de gestelde problemen, niet behandeld worden, zonder grondig terug te grijpen op de oudere gereformeerde theologen. En zeker niet, wanneer een onderwerp als geloof en volharding aan de orde wordt gesteld. Een controvers als die met de Remonstranten kan men als gereformeerde beter niet beschrijven, dan zoo oppervlakkig als thans geschied is, met de boven aangegeven dwaze gevolgen in het „misverstaan” van het centrale probleem.

We hebben deze kwestie wat uitvoerig besproken, maar het was noodzakelijk, omdat diezelfde oppervlakkigheid zich helaas met ingrijpende gevolgen openbaart in de beschrijving van Barth en diens vermeende „correcties”.

Zwolle.

R. H. BREMMER.

geldt, zoo merkten we op, van alle werking Gods”. K. S. Tot zoover de noot van den redacteur.]

Da Vellenga moet de kwestie, of dit laatste zinnetje abstraherend is, niet aan mij pas stellen in 1950, maar aan de heeren Waterink, Steen, Bavinck, Vollenhoven, Hepp, al van vóór 1936. Zie boven.

In mijn rede over de algemeene genade kan hij (behalve dan in bovengenoemde bronnen) de bewijzen vinden, dat eenige van deze auteurs onderling zeer uiteenloopen, maar allemaal tusschen „natuur“ en „ik“ („hij“) onderscheiden.

Da Vellenga vroeg me, wat ik dan dacht van het aanbod van genade (dat intusschen volgens de belijdenis, Dordtsche Leerregels, lang niet tot alle menschen komt, omdat God het OPZETTELJIK aan velen onthoudt, D. L. III—IV, V. d. D., 5). Ik antwoordde: dat heb ik allang

gezegd, ik ben bereid u dat toe te zenden. De V. verklaart zich bereid, daarvan kennis te nemen. Dienovereenkomstig is hem toegezonden mijn Heidelb. Cat., dl II.

Voorts: da Vellenga zij voorzichtig met het poneeren van stellingen. Als hij gelooft, dat ze van God zijn, die stellingen van Kalamazoo en van Sneek-Utrecht, laat hem ze dan handhaven, en dat ook doen deze weken, als hij met zijn synode in verzoeking komt, om voor de zooveelste maal te knoelen met wat eerst als goddelijke waarheid is opgelegd. En als hij zelfs maar eraan twijfelt, laat hem dan berouw hebben en vooral dat camoufleren en dat verschuiven van de kwesties openlijk afkeuren. K. 8.

De stad der toekomst (IV slot)

VAKWETENSCHAP EN PRACTIJK

Het leven in de wijk zal nooit dat schoone, gevarieerde organische geheel kunnen worden, waarop de structuur van den mensch oorspronkelijk is ingesteld, omdat de mensch er niet werkt en ook omdat er het wezenlijke contact met de natuur ontbreekt, want het schoonste park is niet te vergelijken met de weilanden waar herkauwende koeien bij een hek van oude planken staan te droomen; de mooiste vijver, desnoods met statige witte zwanen, kan in schoonheid niet halen bij de boerenwetering met oude knotwilgen en door den wind beroerde rietpluimen en de kleurigste bloemfestijnen in de fraai aangelegde plantsoenen missen de ongerepte blijheid van de wijde bouwlanden met rijpende korenvelden onder een vrijen hemel.

Het eerste is dan ook slechts voor ontspanning en vermaak, maar het andere draagt het stempel van den arbeid, het kenmerk van een cultuur in dienst van het volle leven naar de orde die God daaraan gesteld heeft.

Het moderne cultuurijsdeaal, dat zoo oud is als de zonde, kan de wereld niet redden, omdat het uit God niet is.

Ontstellend, maar ook alles verklarend is het hoofdstuk in het boek over de stad der toekomst, dat gaat over godsdienstig en kerkelijk leven.

Het is typeerend, dat men, handelend over godsdienst, begint te spreken over het denken, „dat langs rationele weg het verlangen naar eenheid tracht te bevredigen“ en over de profetie als wijzende den weg die niet voert „tot gezagsgeloof, blinde gehoorzaamheid en kuddegeest, doch veeleer tot zelfstandige door-denkend en belevend door zelf-werkzaamheid“ en verder: „Zo kan door een innig samengaan van godsdienstig en wijsgerig leven, door een zelfstandig door-dachte, persoonlijk bevestigde en gemeenschappelijk beleden levenshouding, en een universele levensbeschouwing, de stad meer dan tot dusverre tot geconcentreerde uitdrukking van de cultuur worden“.

Men spreekt smalend over de bekende Christelijke organisaties in het praktische leven en ziet het ideaal van den godsdienst in een vrij, een universalistisch denken.

Kenmerkend is, dat men godsdienst en wijsbegeerte vrijwel vereenzelvigd. Men verwacht ook het heil van de sociale en humanistische bewegingen, en niet van de kerk, die door de leer van 's menschen nietigheid en zonde het zelfrespect onderdrukt.

Maar ook de kerk zal in deze beweging moeten worden ingeschakeld.

„Dit betekent eigenlijk niet veel minder dan een vrijwillige beëindiging van richting en schoolstrijd, de aanvaarding van vrije jeugdvorming, een principiële vernieuwing der diaconale gedachte en een onbaatzuchtige zendingsarbeid. De kerkgenootschappen, die hiertoe bereid zijn en de kerkelijke leiders, die afstand kunnen doen van politieke bijbedoelingen, kunnen dan gaan samenwerken met niet kerkelijke verenigingen, die dit opvoedingswerk reeds vele jaren met goed gevolg verrichten“.

Dit is de ideële basis, waarop de stad der toekomst gebouwd zal worden en waardoor de moderne cultuur wordt gedragen. Dit is de godsdienst van den bevrijden mensch, de godsdienst van het denken, die den mensch tot zijn goddelijkheid moet opheffen en in de groote eenheidsbeweging tracht men het doel te bereiken.

In werkelijkheid echter gaat het met reuzen schreden naar den afgrond, want hoe groter de organisatie des te minder verantwoordelijkheidsgevoel.

De doorgevoerde organisatie van het stadsgewest kan het proces van massavorming en proletariseering niet tegenhouden, maar zal het veeleer bevorderen, evenals de socialisatie en het zoo schoon schijnende streven naar absolute sociale zekerheid.

De sociale binding wordt steeds losser en meestal ontbreekt de band van den enkeling met zijn milieu geheel. De gemeenschap is niet spontaan gegroeid en rust niet op een principiële geloofseenheid, maar is mechanisch en van boven af opgelegd.

Dit doodt de individualiteit en daarmee het verantwoordelijkheidsbesef.

Belangrijk is, wat Dr A. Zeegers daarover schrijft in „Socialisatie“, waarin hij wijst op het groote gevaar van een mechanische anonieme collectiviteit van een proletariaat, dat geloof in het massale.

Treffend is de uitspraak van Jung: „Eine grosse Gesellschaft aus lauter trefflichen Menschen zusammen gesetzt, gleicht an Moralität und Intelligenz einem groszen, dummen gewalttätigen Tier. Je grösser nämlich die Organisationen sind, desto unvermeid-

licher ist auch ihre Immoralität und blinde Dummheit“.

En die massa is kenmerkend voor onze menselijke samenleving, zooals die zich in negatieven zin ontwikkeld heeft van den zondeval tot heden.

Vanzelfsprekend rijst na het stellen van deze diagnose de vraag wat er nu van onze zijde te doen is.

Natuurlijk is het van betekenis de juiste oorzaak van de kwaal duidelijk te zien, maar deze diagnose stemt dan toch wel tot pessimisme. Er is immers geen oplossing? Neen, zoo is het, er is geen oplossing. Er is gepropt en geconstrueerd alle eeuwen door, men heeft gezocht naar het „systeem“, dat in onze wereld het verloren geluk zou brengen, maar daarbij is voortdurend uit het oog verloren, dat de mensch zondig is en van nature onbekwaam tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad; daarbij is vergeten, dat God gezegd heeft: „Zoo zij het aardrijk om uwentwil vervloekt, en met smart zult gij daarvan eten alle de dagen uws levens“, en als u dan verder leest wat er in Genesis 3 en 4 geschreven staat, dan leest u de geschiedenis van de menscheid, waarvan het einde te vinden is in de Openbaring. En als er dan toch nog sprake is van ontwikkeling van het potentieel in de schepping ge-gene, dan is daar van den mensch niets goeds bij. Het is alles Gods werk met de wereld om Christus' wil, die hier Zijn kerk heeft en daarom alleen tot nu toe de wereld bewaard heeft voor volkomen chaos en ondergang.

Ik geef u geen ander systeem, geen christelijk systeem, dat ons den weg zou kunnen wijzen, want er is geen systeem. Het natuur-vrijheid-systeem, waarop „het nieuwe bouwen“ drijft, ontkent de zonde en geeft het valsche systeem van den goddelijken mensch. Het Thomistische natuur-genade-systeem, waar in wezen de Delftsche richting in de architectuur op drijft, erkent niet, dat de aarde om onzentwil vervloekt is en geeft het valsche systeem van het zuiver redelijk-zedelijk denken. Beide systemen, zoo ze konden worden doorgevoerd, zouden het leven steriel maken, en steriel is dood.

Geen enkel systeem heeft ons iets te bieden, het kapitalisme niet en het socialisme niet, want het zijn slechts menselijke denk-abstracties, die geen concreet bestaan hebben. Zelfs een Calvinistisch systeem heeft ons niets te brengen, want geen mensch heeft zijn medemensch iets te geven of te zeggen.

Het eenige, wat ik u te zeggen heb, is wat God u zegt in Zijn Woord: „Gij zult liefhebben den Heere uwen God met geheel uw hart en met geheel uwe ziel en met geheel uw verstand“ en: „Gij zult uwen naaste liefhebben als uzelf“. Met deze wet heeft God ons in de wereld gezet, niet in een systeem, maar in een zeer concrete wereld en of dit nu een zoogenaamde kapitalistische of een socialistische maatschappij is, dat is precies gelijk: wij kiezen geen partij, maar wij staan hier met Gods wet en met Gods opdracht voor ieder persoonlijk. Wij kunnen die opdracht niet vervullen volgens een voor ons klaargemaakt systeem, en ook een beginselprogramma kan ons hierbij niet helpen, omdat de maatschappij, de wereld, zich niet ontwikkelt volgens een programma door menschen gemaakt. Wij zullen steeds incidenteel moeten uitmaken wat ons te doen staat en dat kunnen wij slechts wanneer wij ons door Gods Woord willen laten leiden voor het bepalen van onze levenshouding ook als architect of stedenbouwkundige. Wij moeten de typisch reformatische idee van de persoonlijke verantwoordelijkheid van den mensch weer beleven.

God plaatst ons nu in de concrete situatie van het wereldstad-probleem. Wij kunnen deze centra van moderne cultuur niet doen verdwijnen en wij staan voor het feit, dat hier honderdduizenden menschen moeten worden gehuisvest. Geen decentralisatie en geen emigratie kunnen hierin verandering brengen, evenmin als een nieuwe maatschappij-vorm volgens een ander systeem.

Wij moeten hier werken en bouwen in het bewustzijn van onze zwakheid en afhankelijkheid, maar toch sterk in ons geloof in Christus onzen Koning, die ons een groote opdracht heeft gegeven in deze wereld. In al ons werken moeten wij ons richten naar Gods Woord en de Belijdenis en dan zullen we in de wijken van de wereldstad étagewoningen moeten bouwen en als het kan ook eensgezinswoningen en vrijstaande woningen, in alles er naar strevend, dat de bewoners zoo min mogelijk belemmerd worden in hun gezinsleven en in hun maatschappelijk leven, dan zullen we ook in de groote blokken klaar en duidelijk en overzichtelijk moeten zijn, zoodat de bewoners toch nog een

houvast hebben aan hun eigen woonplaats. En als we stedenbouwers zijn, dan zullen we voor de groote stad wijken projecteeren, met groen en parken, met sociale en culturele voorzieningen, bedrijven, technische diensten, verenigingsgebouwen, kerken, scholen, sportvelden, enz., enz.; steeds er op gericht, dat de bewoners van de wijk schepselen Gods zijn, ieder met een eigen persoonlijkheid en een eigen leven in oneindige differentiatie van mogelijkheden en behoeften. Bij het bouwen van de woningen zullen we ons moeten instellen op de sfeer van het Christelijk gezin en bij het bouwen van de wijken zullen we ons moeten instellen op de idee, dat in die wijk niet de eenheids-gemeenschap het hoogste is, maar dat in die wijk ook Gods kinderen moeten leven, die de geloofseenheid als het hoogste beleven.

Ze zijn er, die wereldsteden, en in die steden moeten we leven, maar bij alles wat wij doen in deze groote stad is Christus onze opdrachtgever en dan kan het niet anders of het resultaat van ons werken, het product van ons bouwen, den vorm van ons sociaal en cultureel leven zal anders zijn dan wat de wereld doet.

Zoo bouwt de moderne mensch aan de wereldstad en pleit voor wijkvorming om de machtsconcentratie zoowel politiek als economisch en cultureel hooger op te voeren, en in feite bouwt hij juichend aan het groote Babylon, de moeder der hoererijen en der gruwelen der aarde, dat God maakt tot een woonstede der duivelen, en een bewaarplaats van alle onreine geesten en een bewaarplaats van alle onrein en hatelijk gevogelte. Dewijl uit den wijn des toorns harer hoererij alle volkeren gedronken hebben, en de koningen der aarde met haar gehooreerd hebben, en de kooplieden der aarde rijk zijn geworden uit de kracht harer weelde.

Maar de Christen bouwt en werkt in de wereldstad en pleit voor wijkvorming en decentralisatie, omdat hij deernis heeft met de slachtoffers van deze goddelooze cultuur, maar toch wel allereerst omdat God hem er middenin plaatst met zijn opdracht, en ook hem stemt deze ontwikkeling tot groote blijdschap, want het beteekent, dat het Koninkrijk van Christus komt met haast. Dan „zal de groote stad Babylon met geweld verwoerd worden en zal niet meer worden gevonden“, maar Gods volk zal leven in de Heilige Stad, nederdalend uit den hemel van God en deze stad behoeft geen zon en geen maan en ook geen lichtreclames, „want de heerlijkheid Gods heeft ze verlicht“.

Ir P. VAN LOO.

LITERATUUR EN KUNST

Het doel gemist

Rob Sterkenburgh: „Het kruis langs de weg“. Uitgeg. door Jan van Tuyl. 1949. Amersfoort-Antwerpen.

Nu de boeken zoo duur gaan worden, is het voor de boekenreeksen, de series, een gulden tijd. Zij bieden veel, voor weinig geld, aan een groot publiek. Dat de inhoud veelal afgestemd is op de breede massa, is voor den uitgever een pedagogische eisch, voor de lezers niet steeds een voordeel echter. Ook al is het uiterlijk goed verzorgd, dan nog ontleeft het boek zijn waarde alleen aan den inhoud. En hier moet voor gelden, dat het beste nauwelijks goed genoeg is.

Het hierboven genoemde boek opent een nieuwe reeks, de Triomf-boeken, die in hun keurig blauwe, kunstleeren band een goed figuur zullen maken in vele boekenkasten.

Het eerste deel is populair geschreven, goed gedrukt en fors van omvang. Volgens een toegevoegde beoordeeling geeft de schrijver hier zijn tweede boek, hoewel hij zijn pseudoniem nu voor het eerst gebruikt. Dit hangt vermoedelijk samen met het feit, dat hij „zijn vulpen over een andere boeg heeft geworpen“, zooals de recensent meer oorspronkelijk, dan duidelijk er aan toevoegt. De ware naam is dus verborgen, wat er niet veel toe doet, hoofdzak is het verhaal, ondanks de eigenaardige manipulaties met de vulpen, breed uit beschreven.

Een soort van legende verklaart, waarom langs den eenzamen straatweg in het Brabantse grensgebied, een oud steenen kruisbeeld staat opgericht. Eenmaal heeft het kruis de toovermacht eener bekoorlijke, doch duivelsche vrouw gebroken. Het staat daar nu als symbool van de overwinning op het booze.

Het thema is weinig gebruikt: een politie-, of liever nog, een maréchaussee-roman. Op de wijde, onherbergzame heide en bosschen strijdt de Koninklijke Maréchaussee een strijd op leven en dood met de handige, gewetenloze smokkelaars. Daarvan weet de schrijver onderhoudend te vertellen en naar het mij voorkomt, met kennis van zaken.

Reeds dadelijk wordt de lezer gepakt door het verhaal van den moord op den beruchtsten smokkelaar uit de omgeving, een misdadiger, die steeds zich uit de handen der politie wist te houden en daardoor een zekere populariteit genoot in het grensstadje. Het onderzoek naar den dader brengt de keten van zonden aan het licht, die dezen vrijbuiters bond. Het is een triest verhaal van hartstocht en wraak, van enorme geslepenheid en groote naïveté, waardoor zulk een primitieve misdadiger een gemakkelijke proef en werktuig wordt in de handen van intelli-

gente s.
Heel
dend w.
bezit st.
echter s.
element
opgevoe
ding tus
testants
den eig
bleem w
plicht.
Er
deze zi
nut. De
ver een
lang hi
loopt al
stekend
In ee
belangr
probleem
mogelijk
te trekk
procedé
ters nie
elken k
voortsp
slagen v
ken, wo
gelegen
volgtrel
een m
wordt r
bewonde
ondank
zinnighe
vernunft
dochter
groot-s
Het
schaduv
moet, v
nomen
afkomt.
Het
in het
is same
doch er
deld ele
ver blij
zoodat
verschil
is daar
eens to
trouwer
terwijl
er nog
„Neen,
zij dit d
hen, he
vrome
eenmaa
nu ever
koming
wordt
wordt
worden
persoon
ging v
roman
wordt
christel
gemaakt
Er st
goede
hij zich
over he
hebben
heeft h
Gron

Kleedi

De o
band, k
antwo
is er z
hoeveel
nengek
Een be
ders er
zal een
naar D
hartelij
Er is
gevolg
is. Inte
doe da
den He
naar l
heeft l
warring
geheele